

Podróż do początków Wszechświata czyli czym zajmujemy się w laboratorium CERN

dr hab. inż. Łukasz Graczykowski, prof. PW
Politechnika Warszawska – Wydział Fizyki – Zakład Fizyki Jądrowej

Czym jest CERN?

źródło: cern.ch

- *Organisation Européenne pour la Recherche Nucléaire*
- *Europejska Organizacja Badań Jądrowych*
- Organizacja międzynarodowa położona jednocześnie we Francji i Szwajcarii
- 25 krajów członkowskich
- Założona w 1954 r. (12 krajów założycielskich)
- Polska przystąpiła do CERN w 1991 r.

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej
PREZYDENT
Rzeczypospolitej Polskiej
podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 1 lipca 1953 roku została sporządzona w Paryżu a następnie poprawiona Konwencja o utworzeniu Europejskiej Organizacji Badań Jądrowych oraz Protokół Finansowy stanowiący jej załącznik.

Po zaznajomieniu się z powyższą konwencją oraz Protokół Finansowym, w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

- zostały one uznane za słuszne zarówno w całości jak i każde z postanowień w nich zawartych,
- Rzeczpospolita Polska postanowiła przystąpić do powyższej Konwencji i Protokołu Finansowego,
- Będą one niezmiennie zachowywane.

Na dowód czego wydany został Akt niniejszy opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

Dano w Warszawie, dnia 13 maja 1991 roku

PREZYDENT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Lech Wałęsa

CERN w liczbach

- Roczny budżet 1200 MCHF
- 2700 pracowników
- 1200 stypendystów

25 Krajów Członkowskich

Austria – Belgium – Bulgaria – Czech Republic
Denmark – Estonia – Finland – France – Germany
Greece – Hungary – Israel – Italy – Netherlands
Norway – Poland – Portugal – Romania – Serbia
Slovakia – Slovenia – Spain – Sweden – Switzerland
United Kingdom

10 Krajów Stowarzyszonych

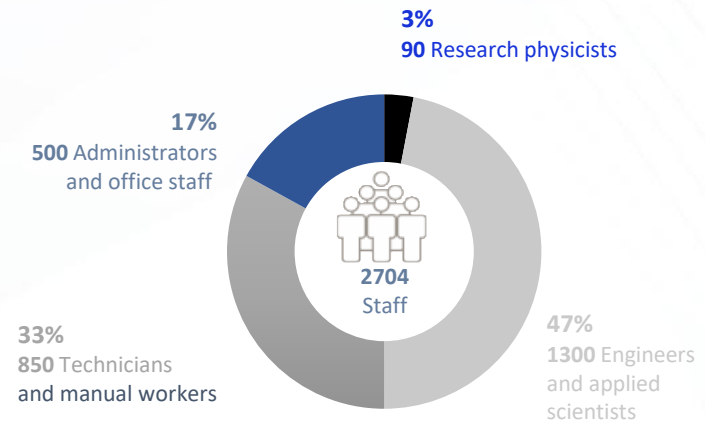
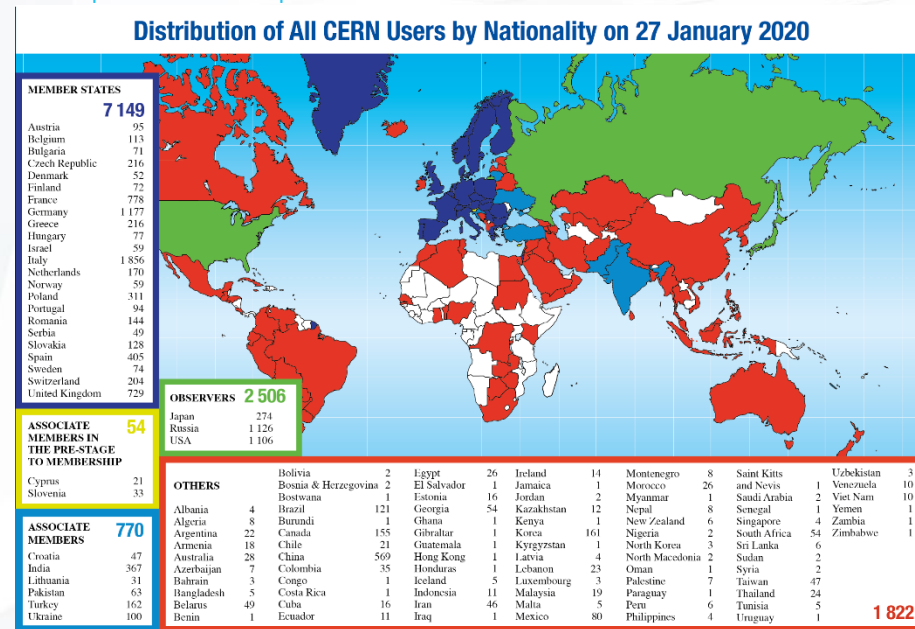
Brazil – Croatia – Cyprus – India – Ireland – Latvia Lithuania –
Pakistan – Türkiye – Ukraine

4 Obserwatorów

Japan – USA – European Union – UNESCO

~ 50 Umów o Współpracy

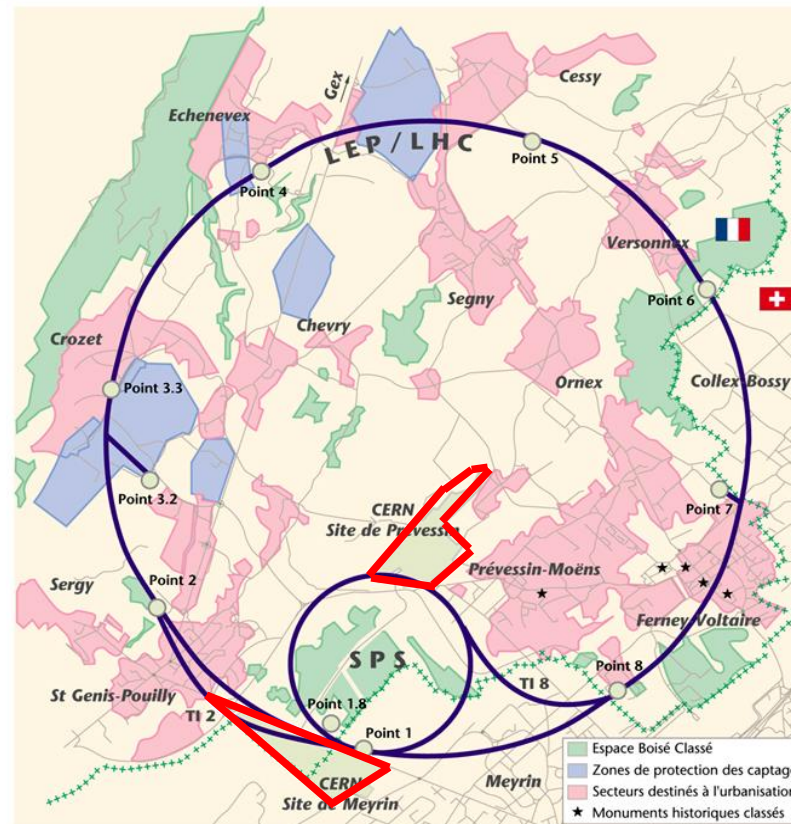
Albania – Algeria – Argentina – Armenia – Australia – Azerbaijan – Bahrain
Bangladesh – Bolivia – Bosnia and Herzegovina – Canada – Chile – Colombia
Costa Rica – Ecuador – Egypt – Georgia – Guatemala – Honduras – Iceland
Iran – Jordan – Kazakhstan – Lebanon – Malta – Mexico – Mongolia – Montenegro
Morocco – Nepal – New Zealand – North Macedonia – Paraguay – Palestine
People's Republic of China – Peru – Philippines – Qatar – Saudi Arabia
South Africa – Sri Lanka – Thailand – Republic of Korea – Tunisia
United Arab Emirates – Uruguay – Vietnam

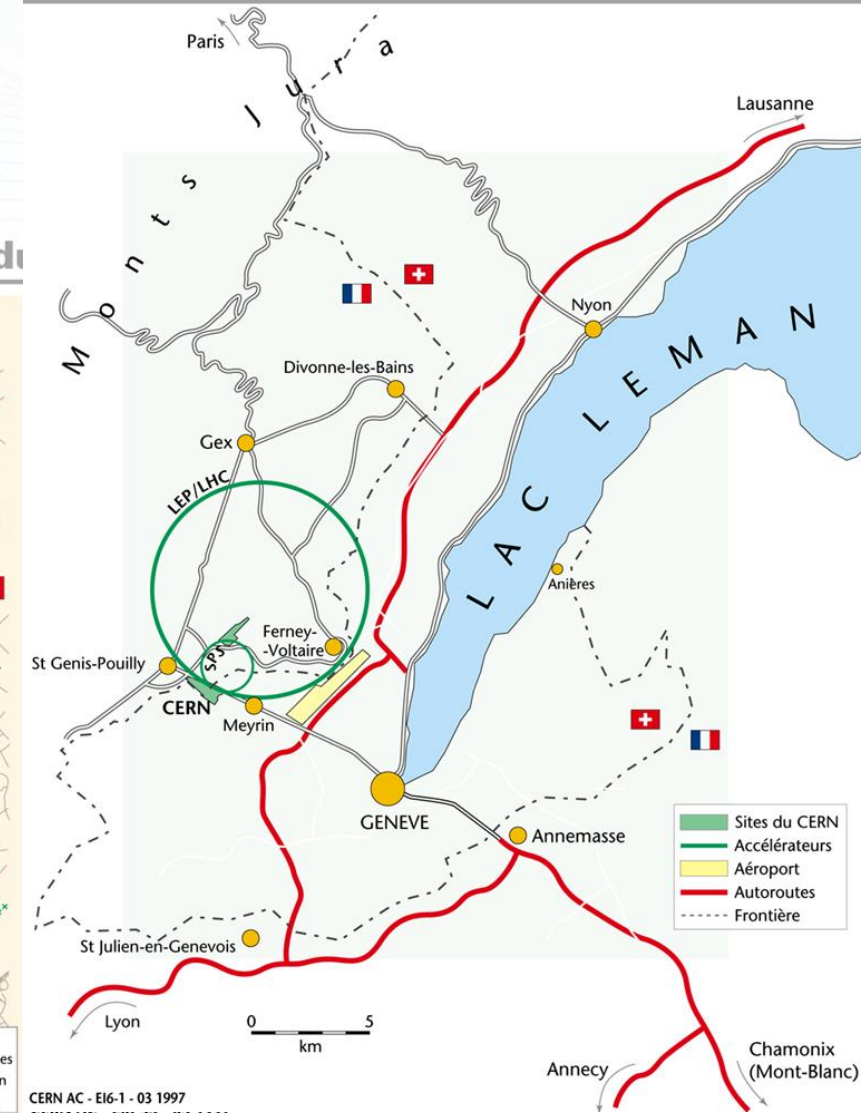
Lokalizacja CERN – granica FR i CH

- Dwa campusy (Meyrin i Preveessin)
  - Meyrin – CH
  - Preveessin – FR
- Tunel LHC w większości po stronie FR (tylko częściowo w CH)

Principales zones d'occupation des sols à proximité de

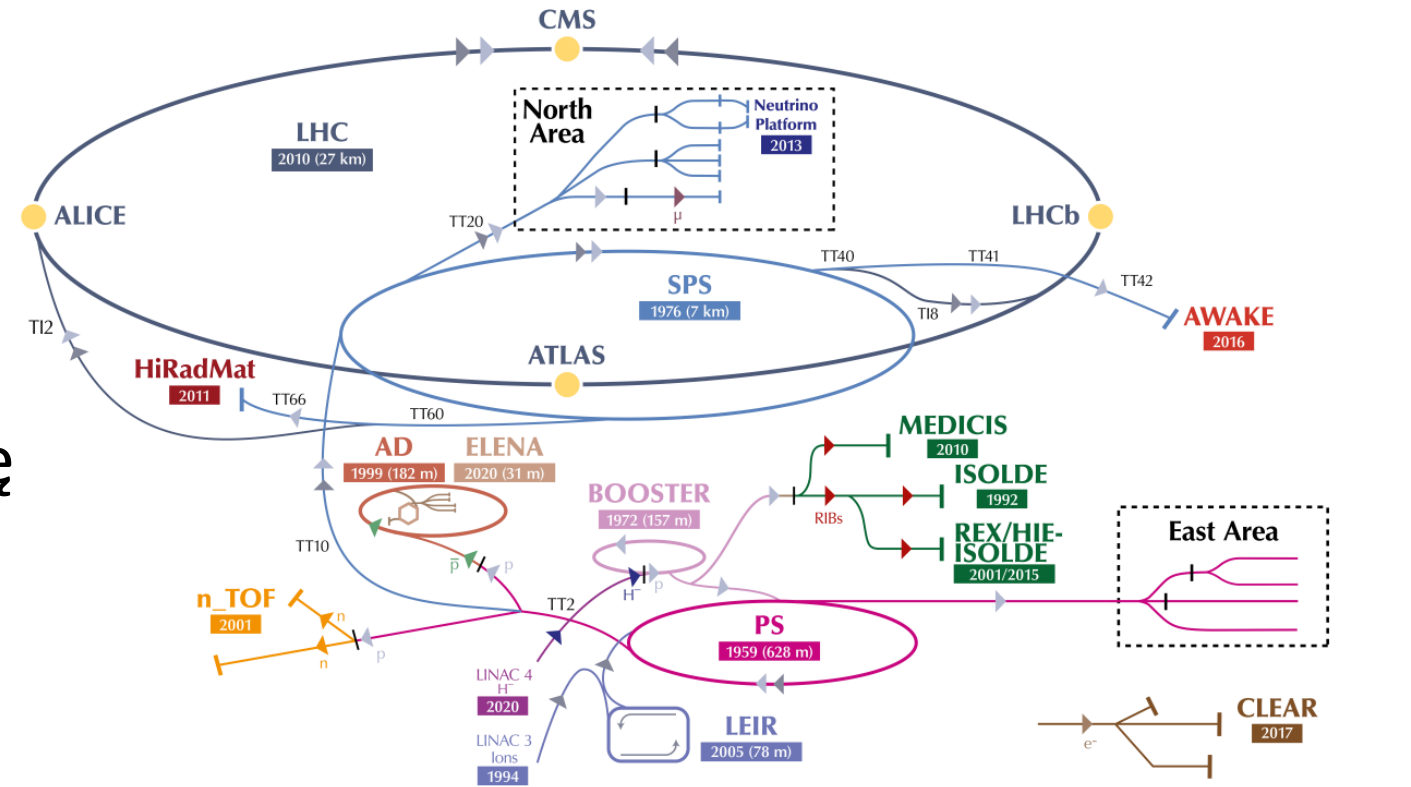

Carte de situation

CERN to nie tylko LHC

- Komplex wielu akceleratorów (~10)
- Na większości z nich odbywają się różne programy fizyczne
- Jedynie LHC jest podwójnym synchrotronem – 2 przeciwbiegłe wiązki

▶ H^- (hydrogen anions) ▶ p (protons) ▶ ions ▶ RIBs (Radioactive Ion Beams) ▶ n (neutrons) ▶ $\bar{p}$ (antiprotons) ▶ e^- (electrons) ▶ μ (muons)

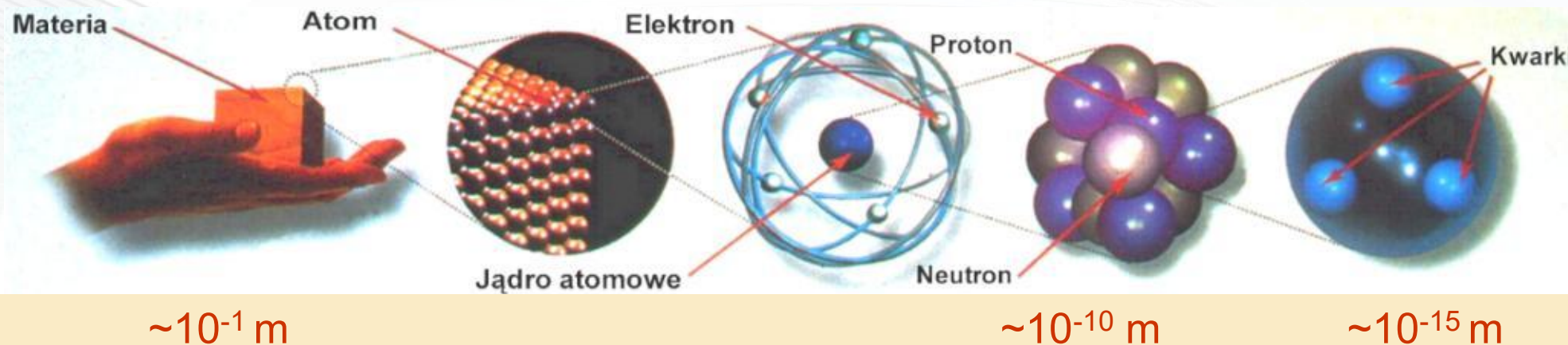
LHC - Large Hadron Collider // SPS - Super Proton Synchrotron // PS - Proton Synchrotron // AD - Antiproton Decelerator // CLEAR - CERN Linear Electron Accelerator for Research // AWAKE - Advanced WAKEfield Experiment // ISOLDE - Isotope Separator OnLine // REX/HIE-ISOLDE - Radioactive Experiment/High Intensity and Energy ISOLDE // MEDICIS // LEIR - Low Energy Ion Ring // LINAC - LINear ACcelerator // n_TOF - Neutrons Time Of Flight // HiRadMat - High-Radiation to Materials // Neutrino Platform

Filary misji CERN

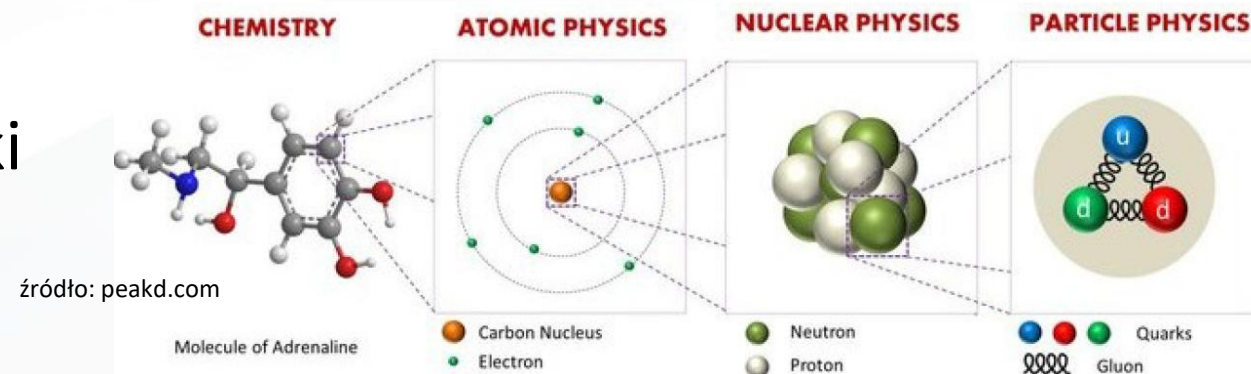
- Badania naukowe na najwyższym poziomie
- Edukacja i trening
- Technologia i innowacje
- Współpraca międzynarodowa

Badania – poznawanie struktury materii

- Badamy podstawowe cegiełki budujące materię oraz oddziaływania (siły) opisujące ich zachowanie
- Poznajemy jaki Wszechświat był ułamki sekundy po Wielkim Wybuchu

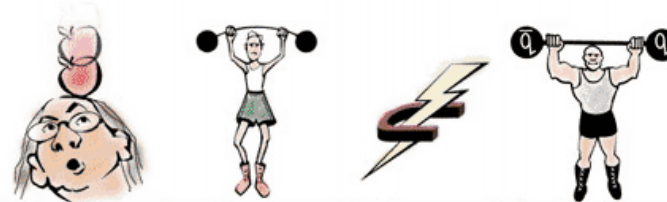
źródło: peakd.com

Cząstki elementarne – Model Standardowy

- Teoria opisująca cząstki elementarne
  - 12 fermionów (6 kwarków i 6 leptonów)
  - 4 bozony cechowania przenoszące oddziaływania
  - Bozon Higgsa odpowiedzialny za nadawanie masy
  - **analogiczne cząstki antymaterii (odwrotny ładunek el.)**
- Zawiera trzy z czterech fundamentalnych oddziaływań
  - silne
  - słabe
  - elektromagnetyczne
  - **bez grawitacji**

źródło: ifj.edu.pl

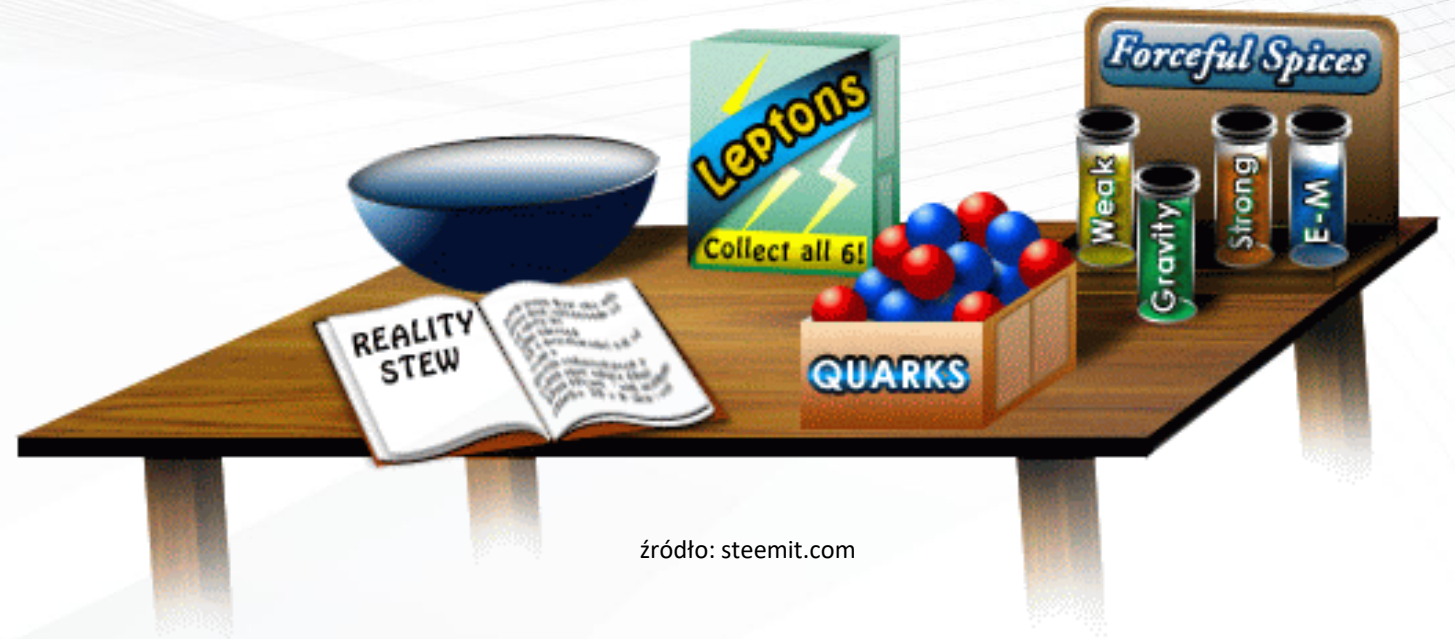
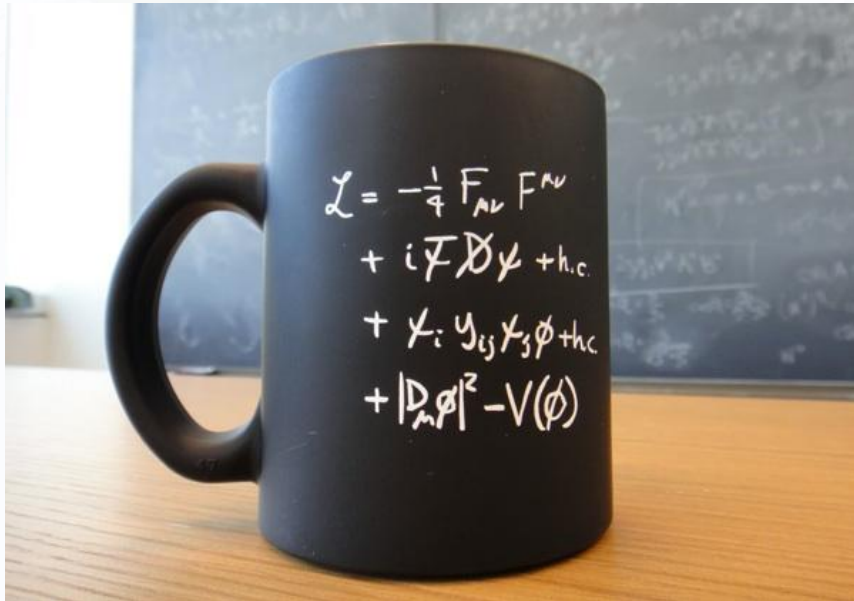
Oddziaływanie	grawitacyjne	słabe elektrosłabe	elektromagnetyczne	silne
Przenoszone przez	grawiton	$W^+ W^- Z^0$	foton	gluon
Działa na	wszystko	kwarki i leptony	kwarki, naładowane leptony i W^+, W^-	kwarki i gluony

	Fermiony			Bozony		
Kwarki	$2.3 \text{ MeV}/c^2$ $\frac{2}{3}$ u górnny	$1.27 \text{ GeV}/c^2$ $\frac{2}{3}$ c powabny	$173.5 \text{ GeV}/c^2$ $\frac{2}{3}$ t szczytowy	Bozony cechowania	0 0 1 γ foton	$91.2 \text{ GeV}/c^2$ 0 1 Z^0 bozon Z
	$4.8 \text{ MeV}/c^2$ $-\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ d dolny	$95 \text{ MeV}/c^2$ $-\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ s dziwny	$4.2 \text{ GeV}/c^2$ $-\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ b spodni		0 0 1 g gluon	$80.4 \text{ GeV}/c^2$ ± 1 1 $W^\pm$ bozon W
	$0.511 \text{ MeV}/c^2$ -1 $\frac{1}{2}$ e elektron	$105.7 \text{ MeV}/c^2$ -1 $\frac{1}{2}$ μ mion	$1.777 \text{ GeV}/c^2$ -1 $\frac{1}{2}$ τ taon		$?126 \text{ GeV}/c^2$ 0 0 H^0 bozon Higgsa	
	$<2.2 \text{ eV}/c^2$ 0 $\frac{1}{2}$ ν_e neutrino elektronowe	$<170 \text{ keV}/c^2$ 0 $\frac{1}{2}$ ν_μ neutrino mionowe	$<15.5 \text{ MeV}/c^2$ 0 $\frac{1}{2}$ ν_τ neutrino taonowe			
	I	II	III			

Model Standardowy

- Cząstki + Oddziaływania + Teoria matematyczna => Opis rzeczywistości

źródło: quantumdiaries.org

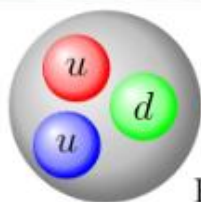

źródło: steemit.com

Hadrony

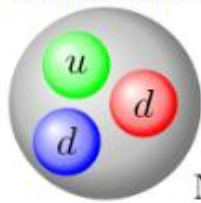
- W normalnych warunkach kwarki są **uwięzione w hadronach**

Bariony

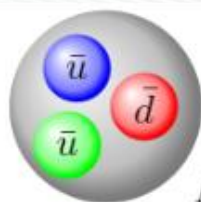

Proton

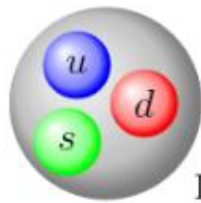
Nucleons

Neutron

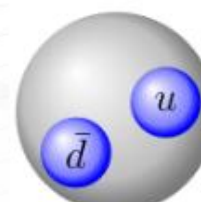
Anti-proton

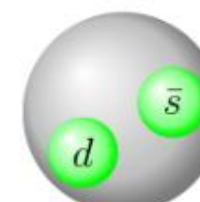
Hyperon
Lambda

Exotic hadrons

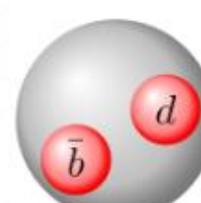
Mezony

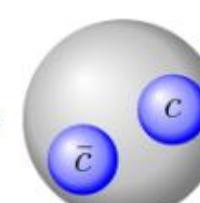
Pion
 π^+

Kaon
 K^0

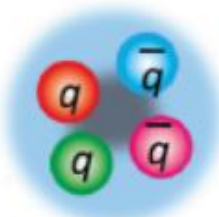

Open beauty
 B^0

Charmonium
 J/ψ

Tetraquarks

<https://phys.org>

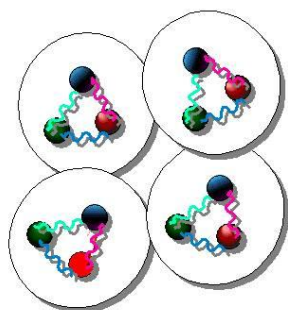
Pentaquarks

<https://wikipedia.org>

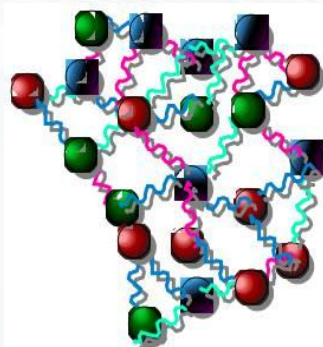
Jak uwolnić kwarki z hadronów?

- Podgrzać i/lub ścisnąć (dodać energii)

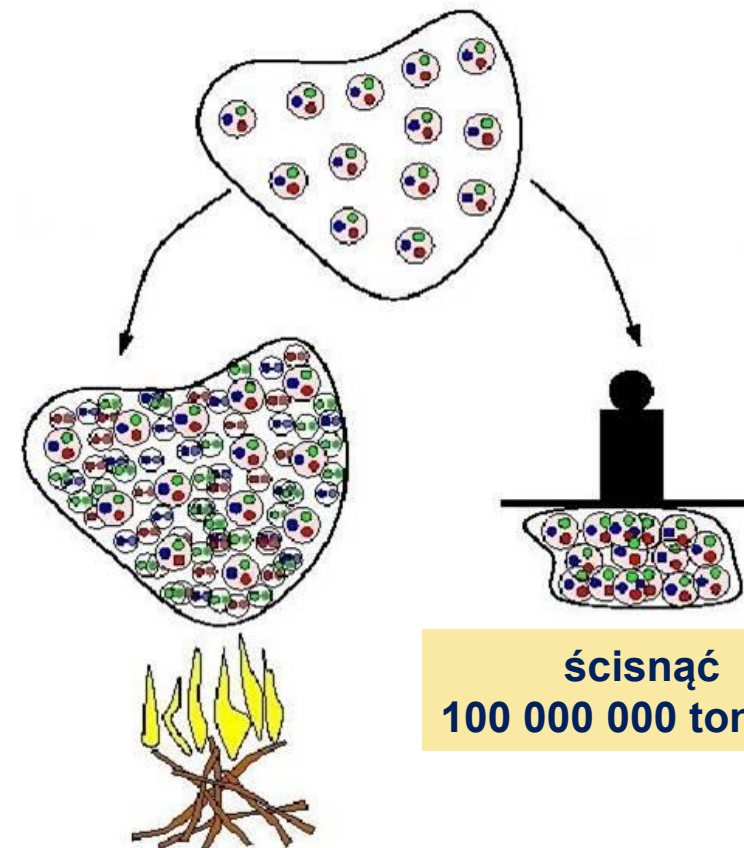
Materia hadronowa:
kwarki uwięzione w protonach i neutronach

?

Materia kwarkowa:
kwarki są swobodne i mogą się przemieszczać

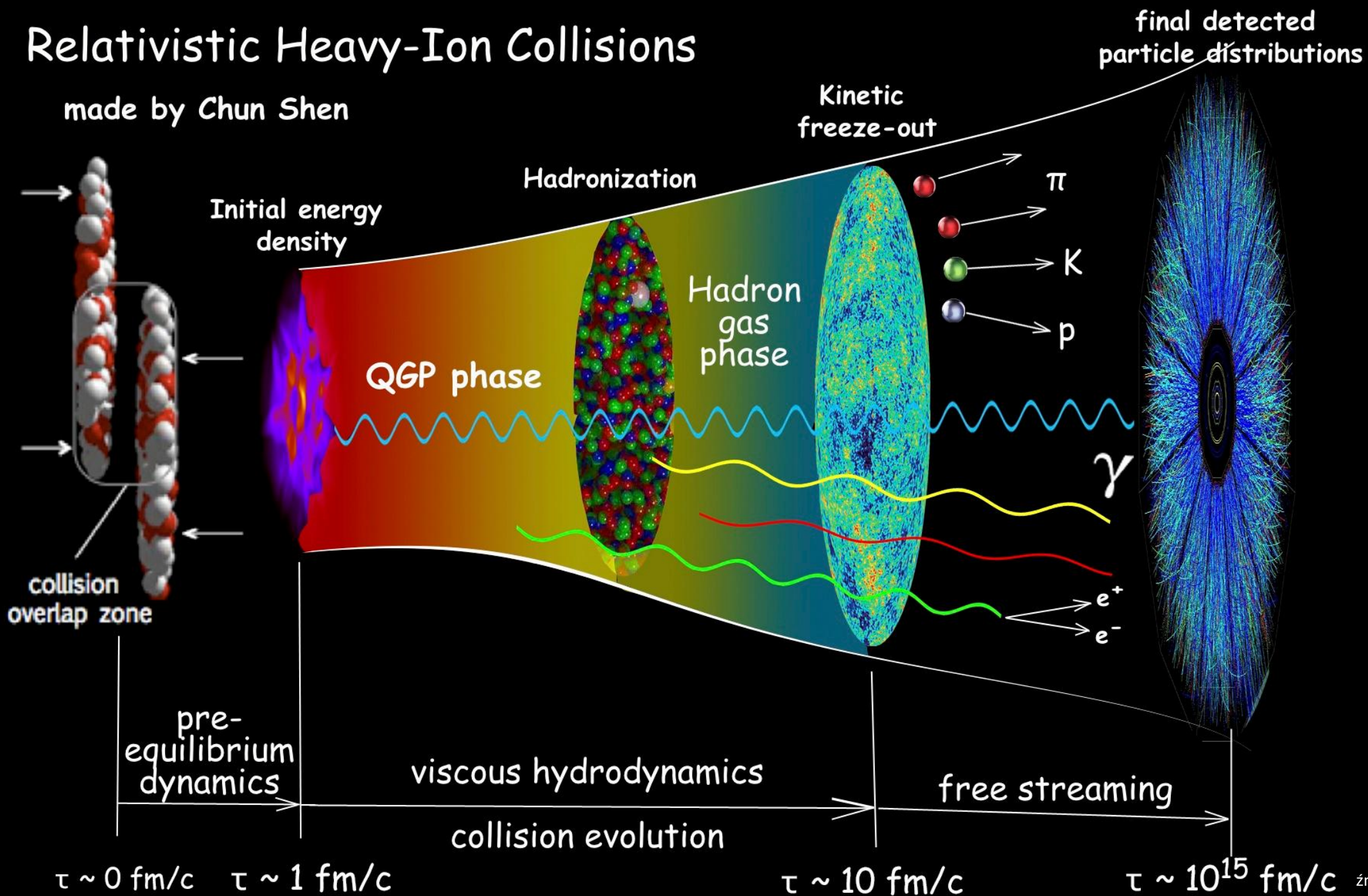

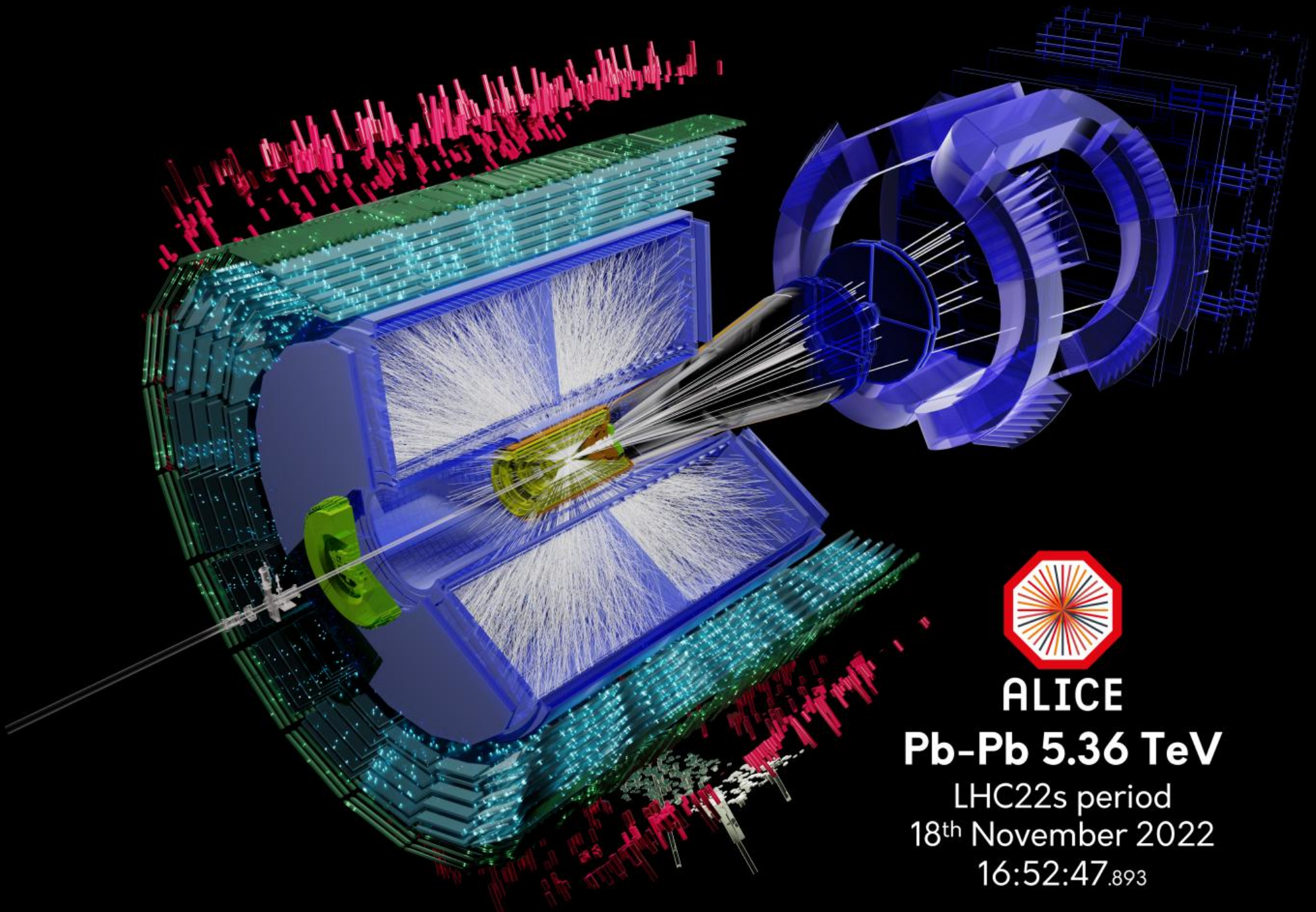
podgrzać: 1 000 000 000 000 °C

ścisnąć
100 000 000 ton/cm³

Relativistic Heavy-Ion Collisions

made by Chun Shen

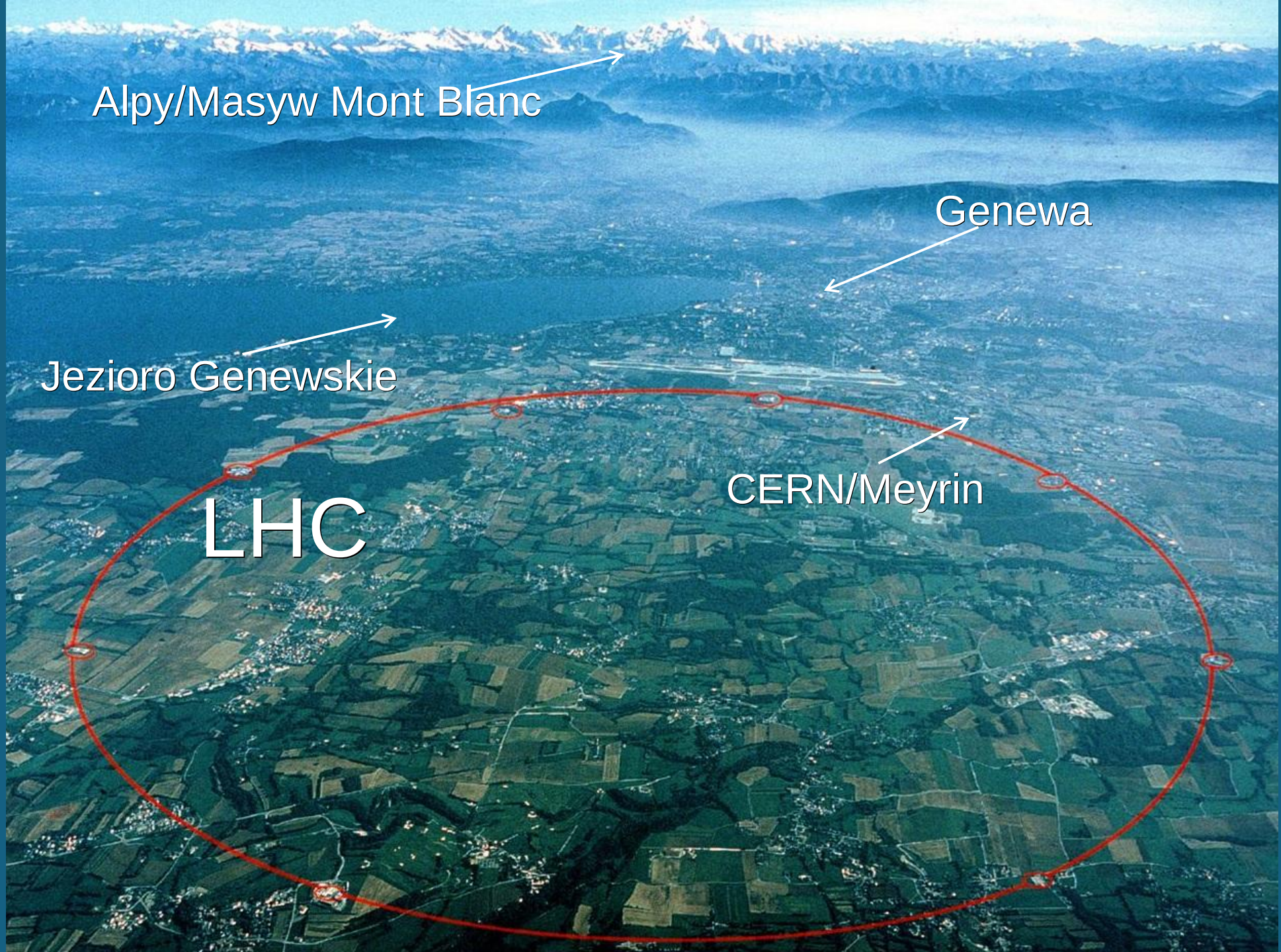

ALICE

Pb-Pb 5.36 TeV

LHC22s period
18th November 2022

16:52:47.893

Alpy/Masyw Mont Blanc

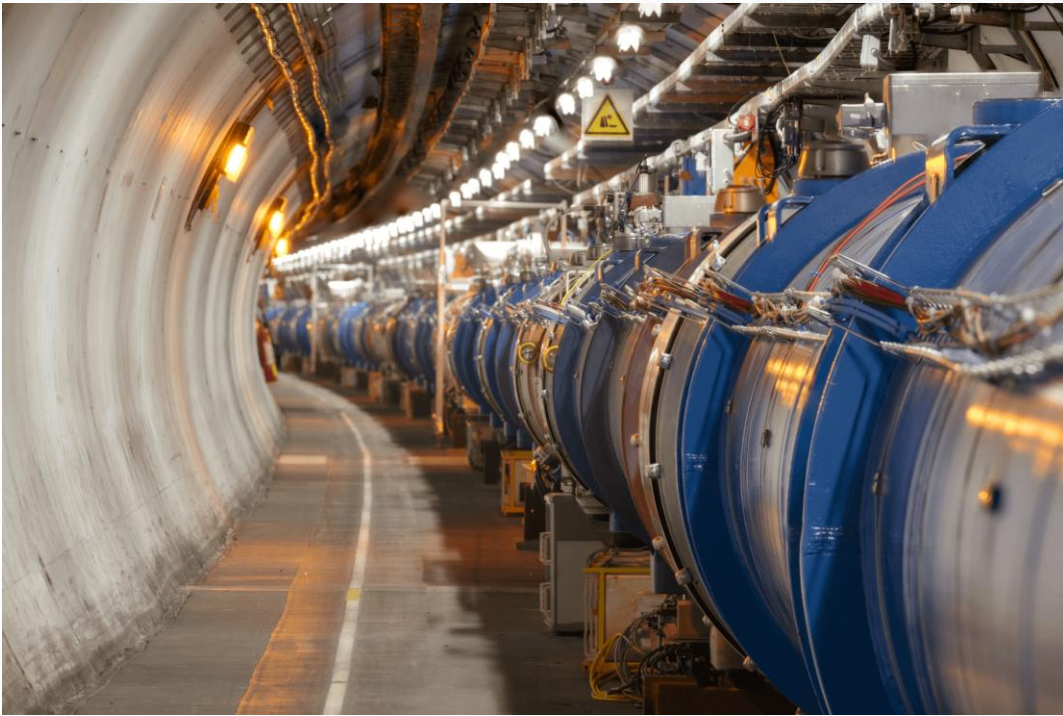
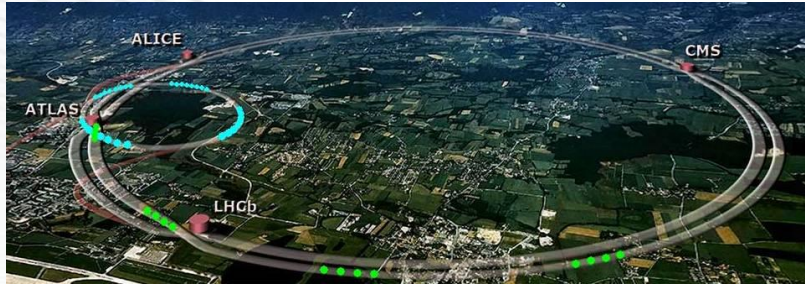
Genewa

Jezioro Genewskie

CERN/Meyrin

LHC

Wielki Zderzacz Hadronów – Large Hadron Collider

LHC - Large Hardon Collider
(Wielki Zderzacz Hadronów)

LHC
to prawdziwa księga rekordów
Guinnessa

Głębokość
tunelu akc.
H=100m

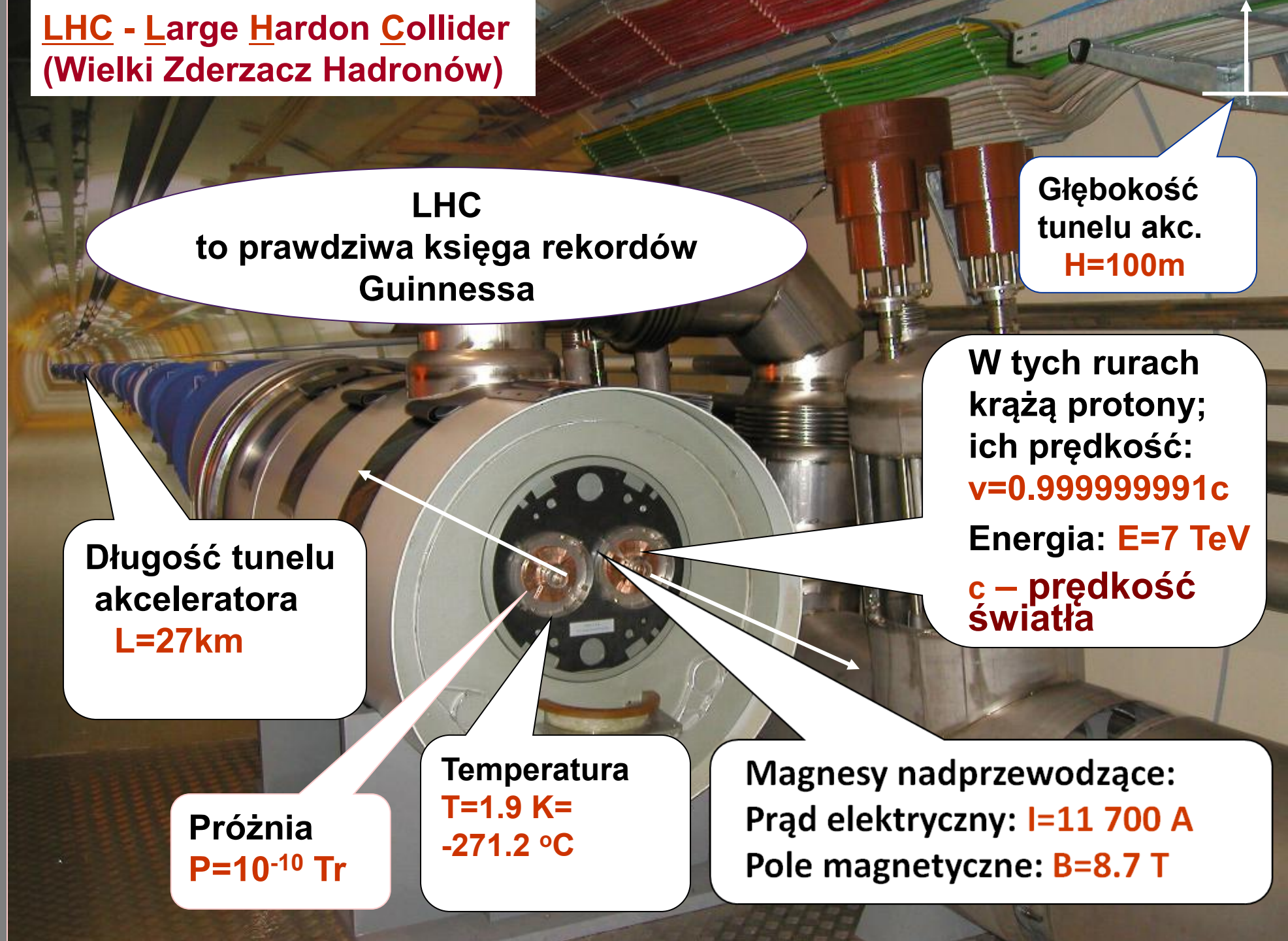
W tych rurach
krążą protony;
ich prędkość:
 $v=0.999999991c$
Energia: **E=7 TeV**
c – prędkość
światła

Długość tunelu
akceleratora
L=27km

Próżnia
 $P=10^{-10}$ Tr

Temperatura
T=1.9 K=
-271.2 °C

Magnesy nadprzewodzące:
Prąd elektryczny: **I=11 700 A**
Pole magnetyczne: **B=8.7 T**

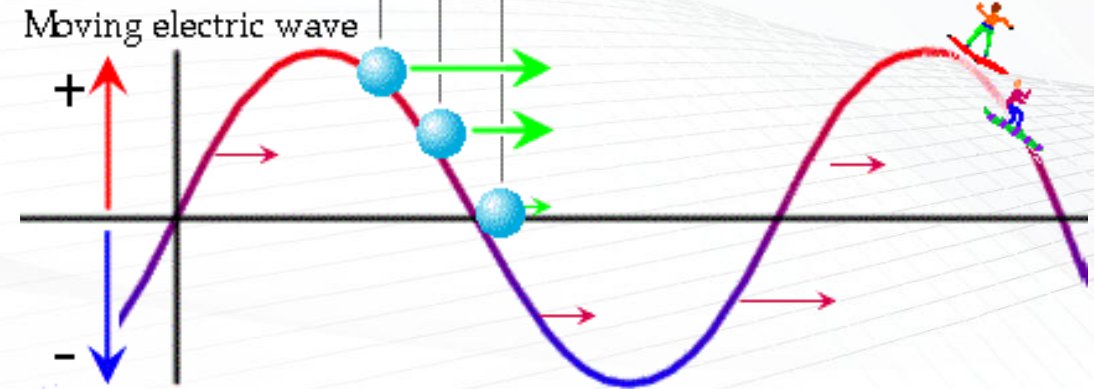
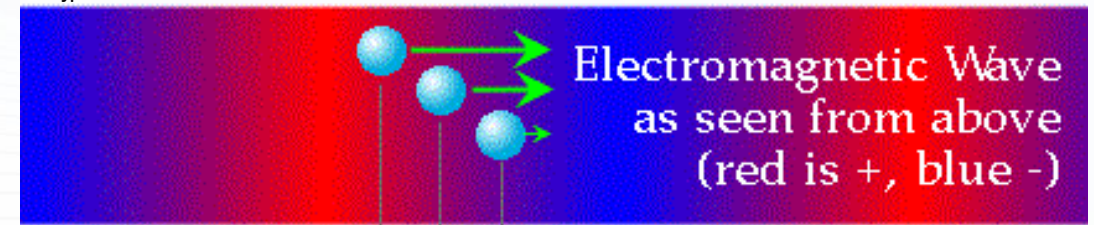

Jak działa akcelerator?

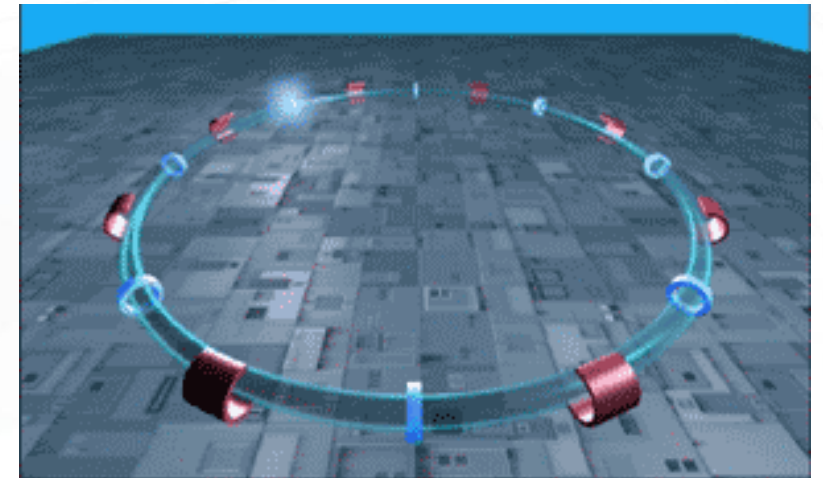
- Przyspieszać możemy tylko **cząstki naładowane**
  - elektrony
  - protony (jądro wodoru)
  - jądra atomowe cięższych pierwiastków
  - teoretycznie inne bardziej egzotyczne leptony i hadrony (zależnie od ich czasu życia – np. proponowany akcelerator mionów)
- **Pole elektryczne – przyspieszanie**
- **Pole magnetyczne - zakrzywianie**

źródło: kek.jp
źródło: kek.jp

Electromagnetic wave is traveling, pushing particles along with it

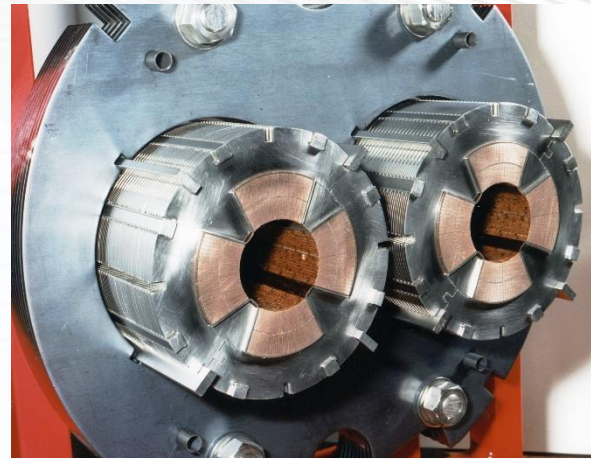

źródło: sciencesprings.wordpress.com

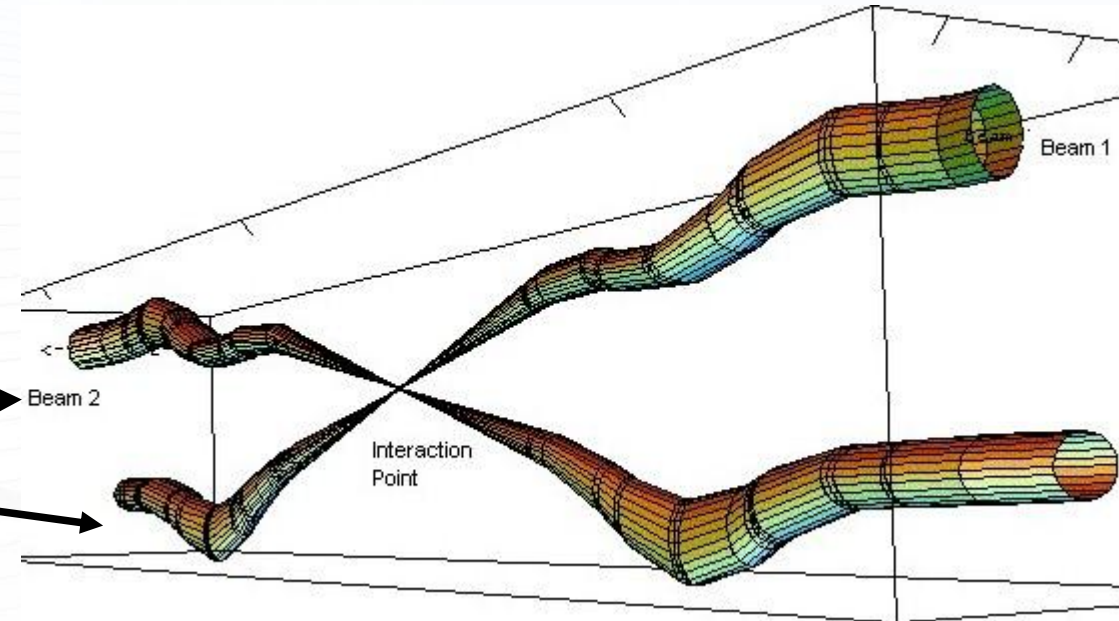

Gdzie te zderzenia?

kwadrupol

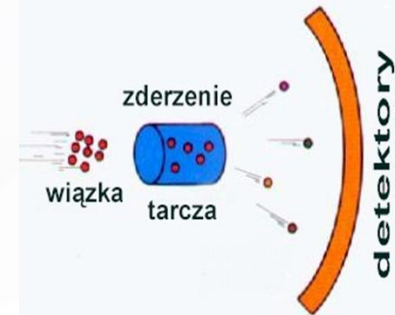

dipol

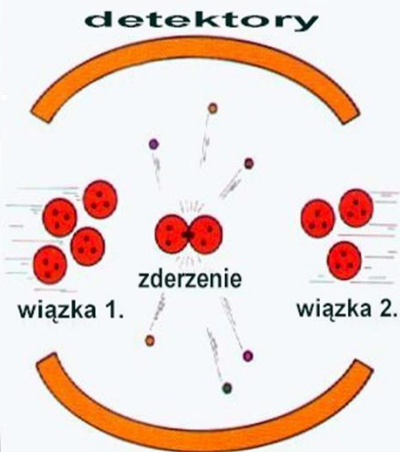

- Magnesy dipolowe (2 bieguny) – zakrzywianie wiązki
- Magnesy kwadrupolowe (4 bieguny) – ogniskowanie wiązki
- **LHC dostarcza zderzenie co 25 ns!**

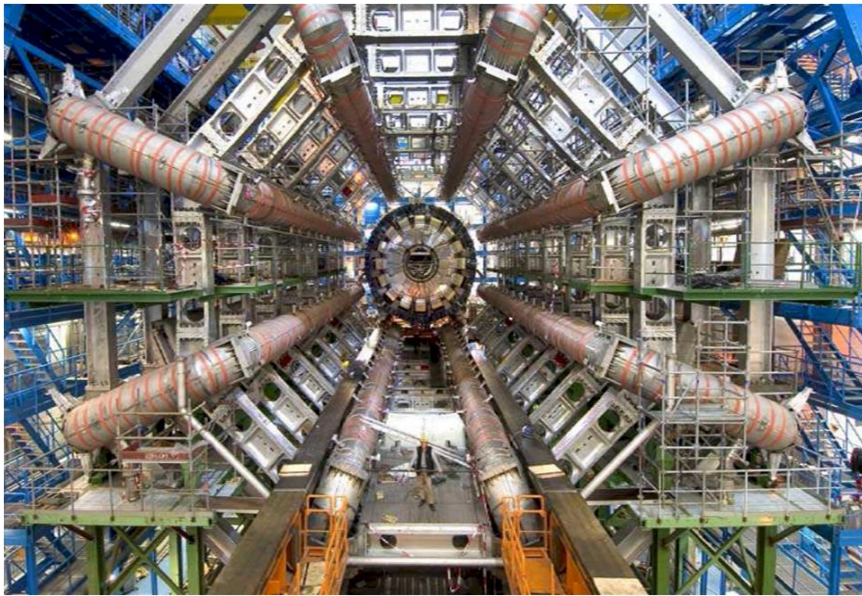
Zderzenia: wiązka-tarcza

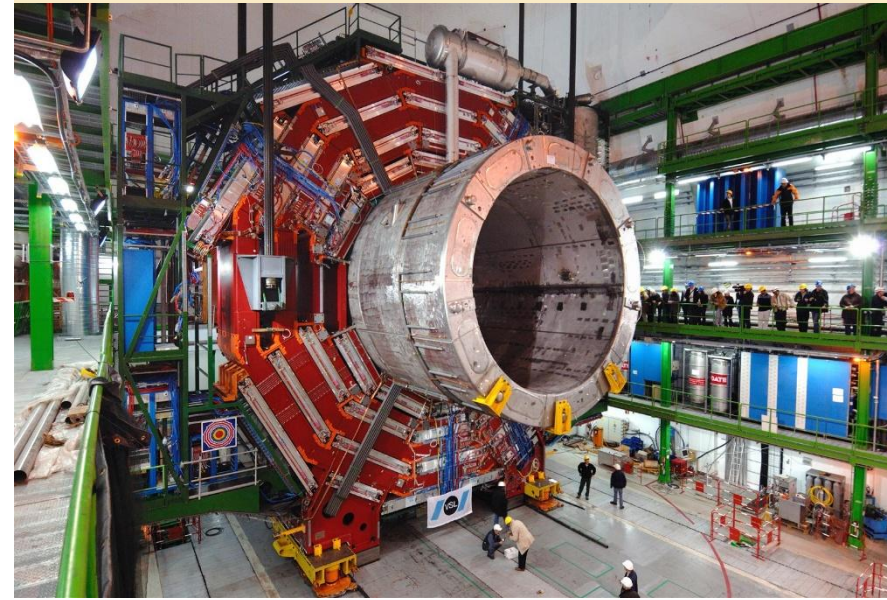
Zderzenia wiązek

CERN – eksperyment ATLAS

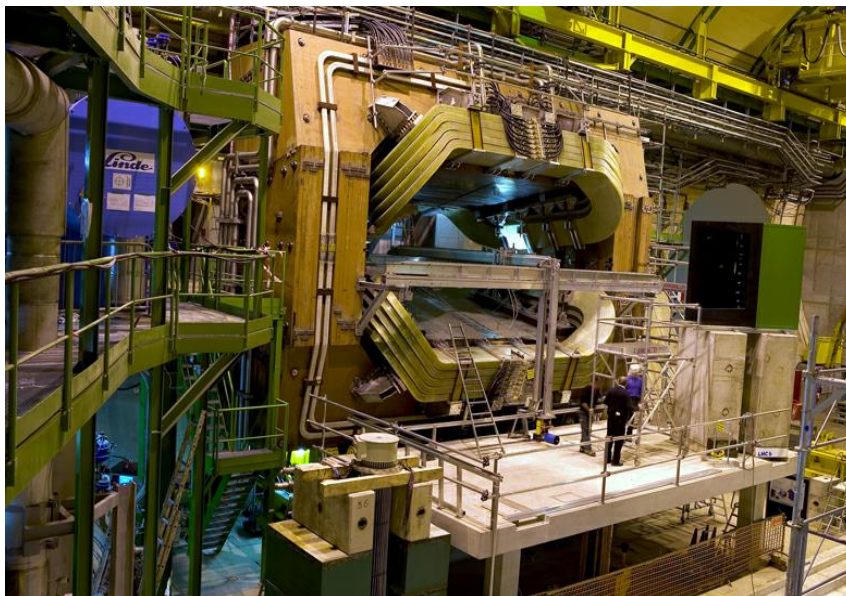

CERN – eksperyment CMS

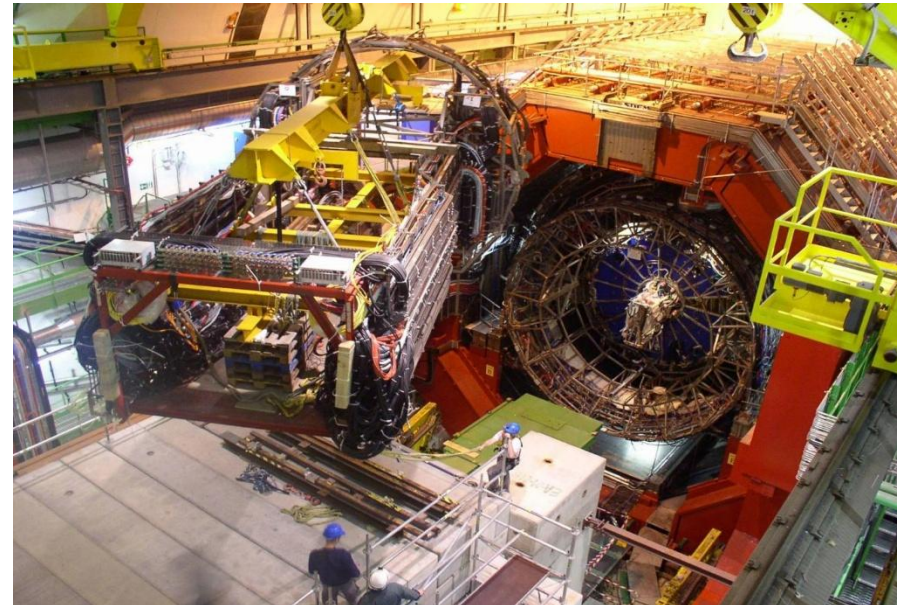

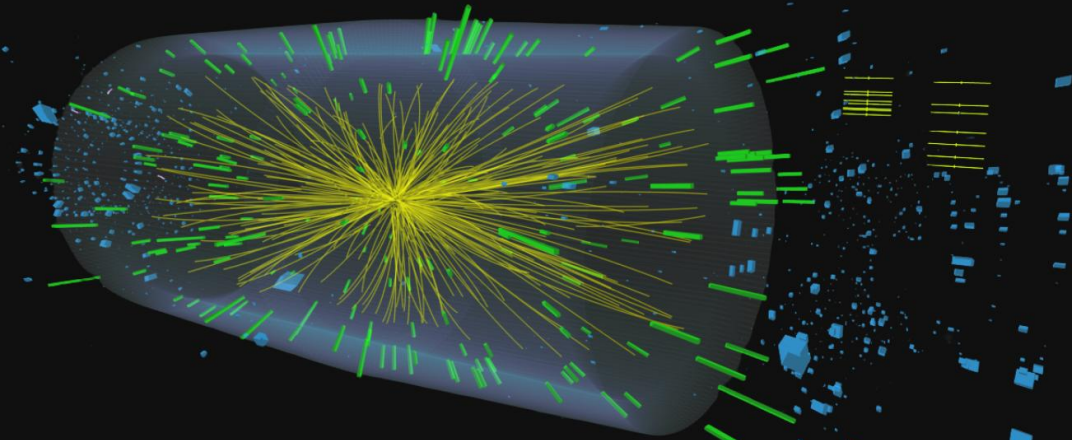
źródło: cern.ch

CERN – eksperyment LHCb

CERN – eksperyment ALICE

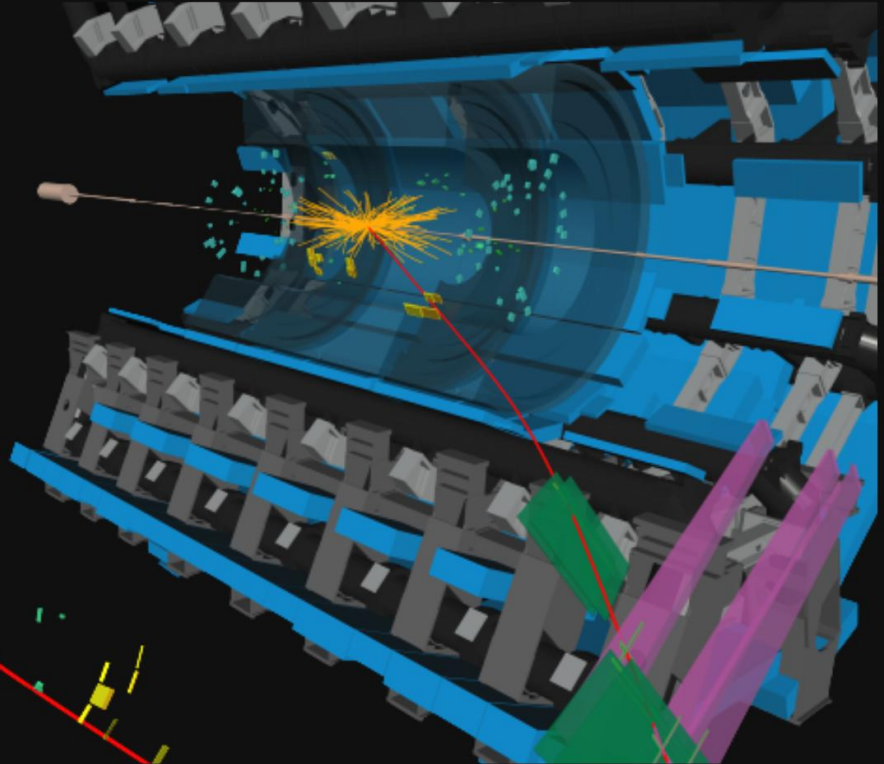

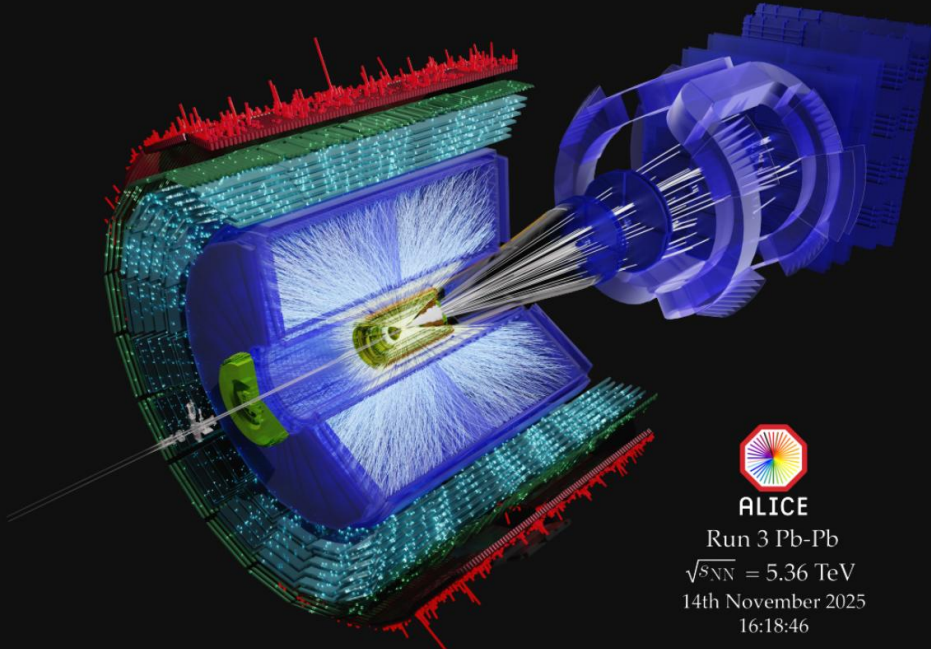
CMS Experiment at the LHC, CERN
 Data recorded: 2025-May-05 12:29:47.657920 GMT
 Run / Event / LS: 391658 / 140050821 / 149

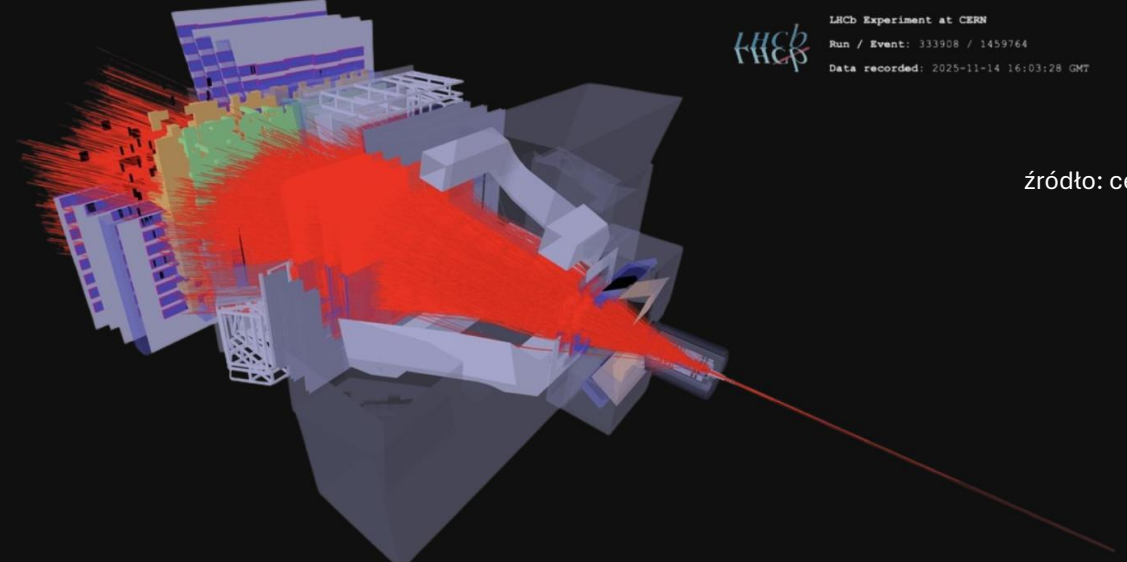
Run: 501607
 Event: 232097566
 2025-07-01 06:53:15 CEST

LHCb Experiment at CERN
 Run / Event: 333908 / 1459764
 Data recorded: 2025-11-14 16:03:28 GMT

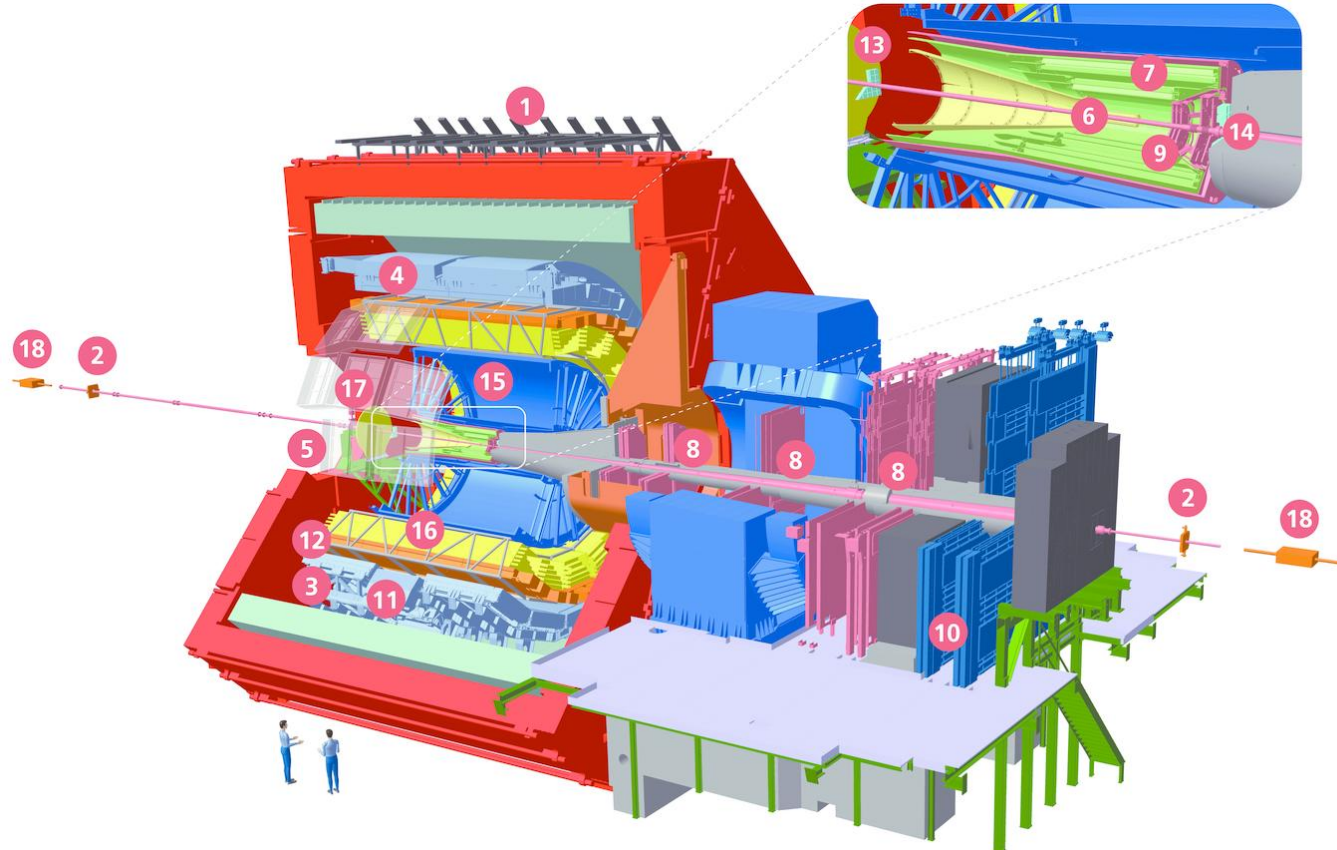
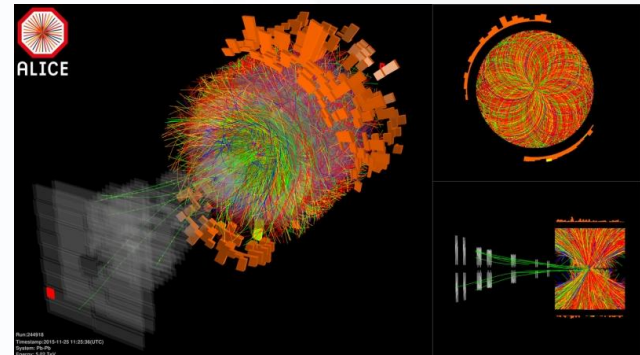

ALICE
 Run 3 Pb-Pb
 $\sqrt{s_{NN}} = 5.36$ TeV
 14th November 2025
 16:18:46

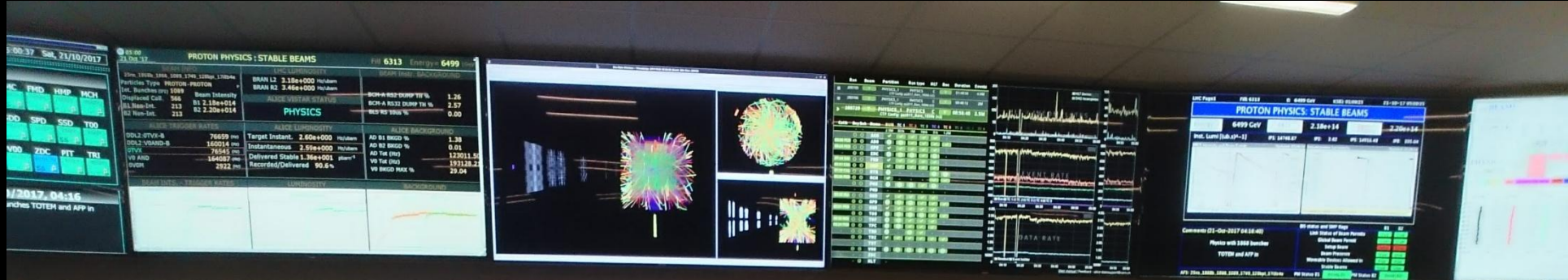

źródło: cern.ch

Eksperymenty – skomplikowane układy wielu detektorów

- 1 ACORDE | ALICE Cosmic Rays Detector
- 2 AD | ALICE Diffractive Detector
- 3 DCal | Di-jet Calorimeter
- 4 EMCal | Electromagnetic Calorimeter
- 5 HMPID | High Momentum Particle Identification Detector
- 6 ITS-IB | Inner Tracking System - Inner Barrel
- 7 ITS-OB | Inner Tracking System - Outer Barrel
- 8 MCH | Muon Tracking Chambers
- 9 MFT | Muon Forward Tracker
- 10 MID | Muon Identifier
- 11 PHOS / CPV | Photon Spectrometer
- 12 TOF | Time Of Flight
- 13 T0+A | Tzero + A
- 14 T0+C | Tzero + C
- 15 TPC | Time Projection Chamber
- 16 TRD | Transition Radiation Detector
- 17 V0+ | Vzero + Detector
- 18 ZDC | Zero Degree Calorimeter

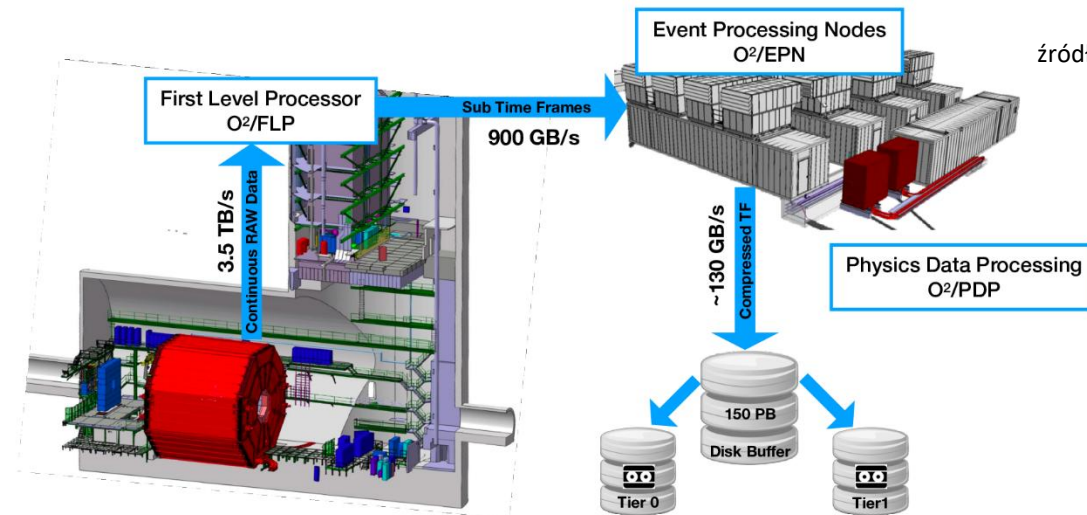

ALICE A Large Ion Collider Experiment

Big Science => Big Data

- Strumień danych surowych – 3.5 TB/s
- Strumień danych do zapisu – 130 GB/s
- Dane zapisane setki PB
- Rozproszona analiza danych w systemie GRID


```

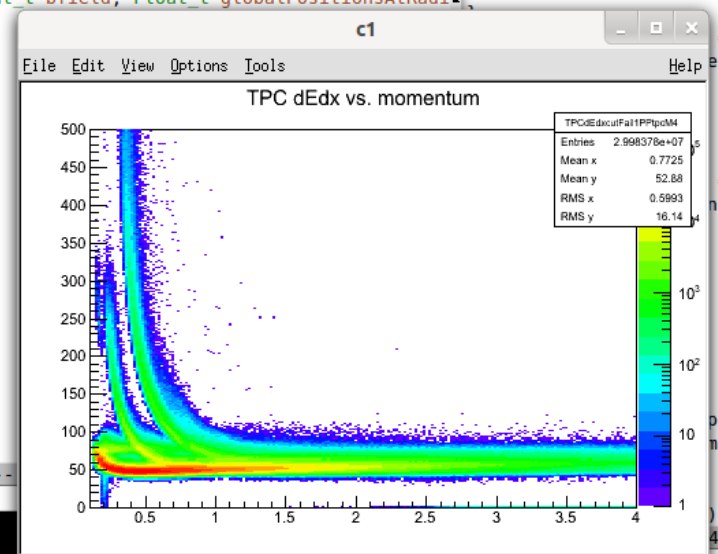
emacslambda
File Edit Options Buffers Tools C Help
AlifemtoESDTrackCut.cxx AlifemtoEventReaderESDChain.h AlifemtoTrack.h AlifemtoEventReaderESDChain.cxx
#include <list>
#include "AliESDpid.h"
class AliFemtoEvent;
class AliFemtoEventReaderESDChain : public AliFemtoEventReader
{
public:
enum TrackType {kGlobal=0, kTPCOnly=1, kITSOnly=2, kSPDTracklet=3};
typedef enum TrackType ReadTrackType;
enum EventMult {kTracklet=0, kITSTPC=1, kITSPure=2, kGlobalCount=3, kSPDLayer1=4, kv0Centrality=5, kReferenceITSSA=7, kReferenceTracklets=8 };
typedef enum EventMult EstEventMult;
AliFemtoEventReaderESDChain();
AliFemtoEventReaderESDChain(const AliFemtoEventReaderESDChain& aReader);
~AliFemtoEventReaderESDChain();
AliFemtoEventReaderESDChain& operator=(const AliFemtoEventReaderESDChain& aReader);
AliFemtoEvent* ReturnHbtEvent();
AliFemtoString Report();
void SetConstrained(const bool constrained);
void SetReadTPCInner(const bool readinner);
void SetUseTPCOnly(const bool usetpconly);
virtual void CopyESDtoFemtoV0(AliESDv0 *tESDv0, AliFemtoV0 *tFemtoV0, AliESDEvent *fESDevent);
void SetReadV0(bool a);
void GetGlobalPositionAtGlobalRadiiThroughTPC(AliESDtrack *track, Float t bfield, Float t globalPositionsAtRadii);
void SetMagneticFieldSign(int s);
void SetUsePhysicsSelection(const bool usephysics);
void SetUseMultiplicity(EstEventMult aType);
void SetEventTrigger(UInt_t eventtrig); //trigger
bool GetConstrained() const;
bool GetReadTPCInner() const;
bool GetUseTPCOnly() const;
void SetReadTrackType(ReadTrackType aType);
void SetESDSource(AliESDEvent *aESD);
// void SetESDfriendSource(AliESDfriend *aFriend);
void SetESDPid(AliESDpid *esdPid) { fESDpid = esdPid; }
protected:
private:
AliFemtoEventReaderESDChain.h 25% L49 SVN-58019 (C/l Abbrev)

```

```

wfpw@lambda: /opt/alice/workdir/DEtaDPHI/
Plik Edycja Widok Wyszukiwanie Terminal Karty Pomoc
wfpw@lambda: /opt/alice/workdir/TestConfig/pp_A... x wfpw@lambda: /c
KEY: TH2D TPCdEdxcutPass5PIpPImtpcM2;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutFail5PIpPImtpcM2;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutPass6PIpPImtpcM2;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutFail6PIpPImtpcM2;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutPass1PPtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutFail1PPtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutPass2aPaPtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutFail2aPaPtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutPass1PaPtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutFail1PaPtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutPass2PaPtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutFail2PaPtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutPass3KpKtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutFail3KpKtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutPass4KmKmtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutFail4KmKmtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutPass3KpKmtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutFail3KpKmtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutPass4KpKmtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutFail4KpKmtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutPass5PIpPIptpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutFail5PIpPIptpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutPass5PIpPImtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutFail5PIpPImtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutPass6PIpPImtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
KEY: TH2D TPCdEdxcutFail6PIpPImtpcM4;1 TPC dEdx vs. momen
root [19] TPCdEdxcutFail1PPtpcM4->Draw("colz")
root [20]

```



```

== 3) { // Looking for kaons
erP, track->NSigmaTPCK(), track->NSi
== 4) { // proton nsigma-PID requir
nerP, track->NSigmaTPCP(), track->N
p++)
max) { ipidmax = tMost[ip]; imost =
) {
4% L338 SVN:59058 (C++/l Abbrev)

```

Vague but exciting ...

CERN DD/OC

Tim Berners-Lee, CERN/DD

Information Management: A Proposal

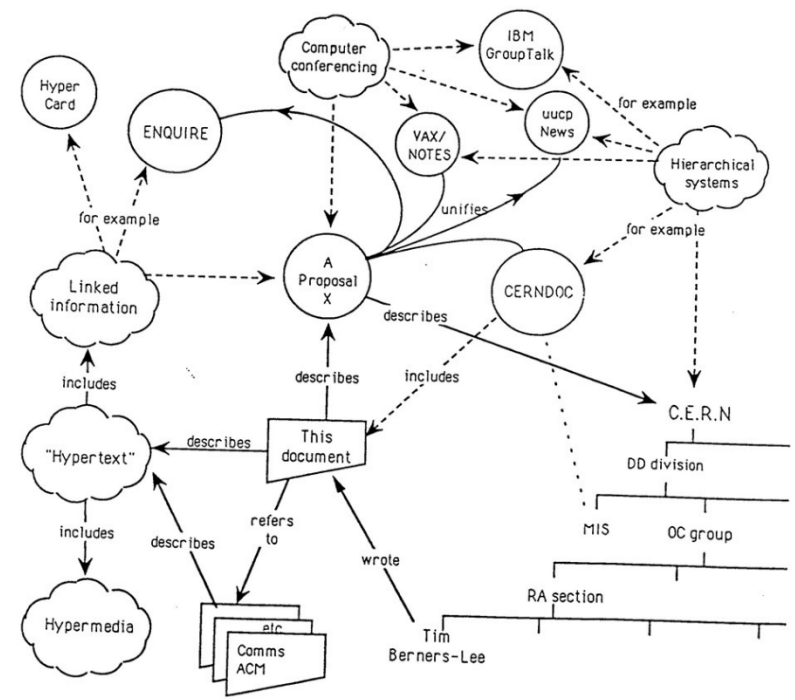
March 1989

Information Management: A Proposal

Abstract

This proposal concerns the management of general information about accelerators and experiments at CERN. It discusses the problems of loss of information about complex evolving systems and derives a solution based on a distributed hypertext system.

Keywords: Hypertext, Computer conferencing, Document retrieval, Information management, Project control

27 lat temu ...

źródło: cern.ch

Tim Berners-Lee pisze słynny dokument, który stał się **początkiem WWW**

W jego pierwszych akapitach pisze:

“Many of the discussions of the future at CERN **and the LHC era** end with the question -
“Yes, but how will we ever keep track of such a large project?” This proposal provides an answer to such questions. Firstly, it discusses the problem of information access at CERN. Then, it introduces the idea of linked information systems, and compares them with less flexible ways of finding information.”

Bez CERN i LHC nie mielibyśmy WWW Przykład jednego z wielu zastosowań technologii

Dziękuję za uwagę!

lukasz.graczykowski@pw.edu.pl
lgraczyk@cern.ch

Wydział Kształcenia Ogólnego
i Kompetencji Cyfrowych

www.ore.edu.pl